

1. Το χρυσό δαχτυλίδι με το θυμιατό σφραγισμένο, έργο του Χιώτη κοσμηματοπώλη Δεζιμένου, είναι το εμβλημα του πολιτιστικού προγράμματος «Έλληνες στη Μαύρη Θάλασα». Χρονολογείται τον 5ο π.Χ. αιώνα. Βρέθηκε στις ανασκαφές στο Παντικαπίον (Κέρκις, Θάλασσα του Αζόφ, Σοβιετική Ένωση).
2. Αγαλμα του Νεκλή, κυβερνήτη της αρχαίας Γοργυπίας (στα ποδία του Καύκασου, νότια των εκβολών του ποταμού Κορυμπί). Το γλυπτό έργο ανήγειρε ο Ηρόδοτος, γιος του Νεκλή, το 187 μ.Χ. Μόσχα, Μουσείο Πούσκιν.

3. «Ελληνική Εκπαιδευτική Αρχιάδα, Ιανουάριος 1904». Οι περισσότεροι Έλληνες εκκτελείαν την ευόρη αγροτική περιοχή της Αρχιάδος (Πιοριές, στη Βουλγαρία), μετά τον διωγμό του 1906. (Φωτογραφικό Αρχείο Ε.Α.Ι.Α.).

«Οι Έλληνες στη Μαύρη Θάλασσα»

Τον Απρίλιο του 1991, στο Λονδίνο. Μια έκθεση αρχαιολογικού και ιστορικού φωτογραφικού υλικού, χάρτες και έντυπα, αργή εκκλησιαστικά σκεύη του 18ου αιώνα, από τα Ανατλήματα του Πόντου του Μουσείου Μπενάκη. Ένα εικονογραφημένο βιβλίο. Μια ακαδημαϊκή ημερίδα με θέματα από την αρχαιότητα, τη Βυζαντινή εποχή, τα Οθωμανικά και Νεότερα χρόνια. Διαλέξεις για το κοινό. Ξεναγήσεις για σχολεία και οργανωμένες ομάδες. Το πολυήμερο πρόγραμμα των εκδηλώσεων οργανώθηκε και παρουσιάστηκε η Πολιτιστική Εταιρεία «ΠΑΝΟΡΑΜΑ» των Αθηνών σε συνεργασία με το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών του King's College, London.

Η ομάδα μελέτης για την Ελληνιστική στη Μαύρη Θάλασα ιδρύθηκε από μέλη της Πολιτιστικής Εταιρείας «ΠΑΝΟΡΑΜΑ» τον Ιανουάριο του 1987, με σκοπό να μελετήσει και να φωτίσει τον ευείνονοποιακό κόσμο και την ιστορία του, να καταδείξει την πολιτιστική του ενότητα και να προβάλλει την τεράστια σημασία του.

Από τον Καύκασο και την Κολλίδια έως τον Δούναβη και τον Δνιέπρo και από τους Μικηλαίους ποταμούς ως τους Κεφαλλονίτες πλοηγούς και τους Καπαδόκες εμπόρους, η δυνα-

μική παρουσία των Ελλήνων στο χώρο υπήρξε συνεχής και, συχνά, αποτέλεσε έναν από τους κυρίαρχους παράγοντες που διαμόρφωσαν και καθόρισαν την ιστορία και τον πολιτισμό των λαών της Μαύρης Θάλασσας.

Ο ομηρικός ελληνισμός του Πόντου στο νότο και της Θράκης στα δυτικά, οι εκατοντάδες αποικίες και κοινότητες σε όλη την περιφέρεια και ως τα ενδότερα της πλούσιας ενδοχώρας προσφύθησαν τη μητροπολιτική Ελλάδα, αρχαία και νεότερη, και πρόσφεραν την πρωτεύουσα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, τη χτισμένη πάνω στην έξοδα του Εύξεινου Πόντου, Κωνσταντινούπολη.

Η Ομάδα Μελέτης Δούλεψε πάντα χρόνο για την κατάρτιση ενός πολυπύχου προγράμματος με σκοπό το άνοιγμα της ιστορικής έρευνας στο ευρύτερο κοινό, ελληνικό και διεθνές.

Οργάνωσε σεμινάρια, διαλέξεις, ταξίδια επιμέρους εκθέσεις, μουσικές εκδηλώσεις. Χρηματοδοτήθηκε επίπονα φωτογραφικά και αρχαιολογικά και εξέδωσε το βιβλίο της Μαρίας-άννας Κορομπίλη «Ευτυχισμένος που έκανε το ταξίδι του Οδοσσεύα». Ένα τρίμηνη της εργασίας παρουσιάστηκε στον εκθέ-

σιακό χώρο του «Πανοράματος» την άνοιξη του 1988. Η απήχηση που είχε η πρώτη αυτή έκθεση έκανε φανερή την ανάγκη για τέτοιου είδους ανοίγματα και ενθάρρυνε τα μέλη της Ομάδας να συνεχίσουν τη δουλειά, παρά τις οικονομικές δυσκολίες που έπρεπε να αντιμετωπιστούν. Κρίθηκε επίσης αναγκαία η έκδοση ενός βιβλίου που θα συνοδεύσει την έκθεση και θα συγκεντρώνει το υλικό για να παρουσιαστεί και ως αυθάρκτο Λεύκιμα.

Η επεξεργασμένη πρόταση του «Πανοράματος» υιοθετήθηκε από το Centre for Hellenic Studies του King's College του Λονδίνου. Επιλοιδύτησε με τη συνεργασία της Professor Averil Cameron, Καθηγήτριας της Ύστερης Αρχαιότητας και των Βυζαντινών Σπουδών και Διευθύντριας του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών του King's. Θα χρηματοδοτηθεί από Οργανώσεις και Ιδρύματα της Ελληνικής Παροικίας του Λονδίνου και ιδιώτες. Το βιβλίο, όπως και η έκθεση, παρακολουθεί την ελληνική περιπέτεια από την εποχή του Χαλκού, όταν ηθιβοί και ήρωες άνοιξαν τον βορειοανατολικό δρόμο στους αποίκους της πρώιμης Αρχαϊκής εποχής.

Οι Ιωνικές και Μεγαρικές αποικίες στην Προαστιά (Θάλασσα του Μαρμαρά) οργανώσαν αποστολές ορισμένων στον Άξενο Πόντο και τα ελληνικά έργα τέχνης φτάνουν ως τα δάση της Ουκρανίας και τη Ρωσική στέπα. Η Λεκανή της Μαύρης Θάλασσας, για τις ανάγκες της παροικιαστικής, χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες:

- 1) Από τον Βόσπορο στον Δούναβη. Τα δυτικά παράλια, η ενδοχώρα της Θράκης, Αμαρικότατα, και ποταμοί σκαλές στη «μικρή Σκιάδα». Το Παρίστριον «θέμα» των Βυζαντινών.
- 2) Από τον Δούναβη στον Καύκασο. Ο βορράς, τα μεγάλα ποτάμια, η Κριμαία, ο Κιμμέριος Βόσπορος και η Θάλασσα του Αζόφ. Βυζαντινές αποστολές στον Δον και τον Βόλγα. Το Κιέβο, ο Άγιος Βλαδίμηρος των Ρώσων, το Βυζαντινό μοναστήριό ως το 1204.
- 3) Από τον Καύκασο στα όρη του Πόντου. Τα αντίδια παράλια (αρχαία Κολλίδια) και η ενδοχώρα των Ιθίων και των Γεωργιανών μέχρι την Κασπία.
- 4) Από την Κολλίδια ως τον Βόσπορο. Τα νότια παράλια (βόρεια Μικρά Ασία). Ο αρχαίος, ρωμαϊκός και πρωτοχριστιανικός Πόντος. Ο εξελληνισμένος του ορεινού εσωτερικού. Μεσοβυζαντινή χρόνια και άμυνα. Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας. Οι τέσσερις αυτές γεωγραφικές ενότητες κλύπτουν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, είκοσι περίπου αιώνων. Από εκεί και πέρα η Μαύρη Θάλασσα σταδιακά μπαίνει κάτω από Μωαμεθανική κυριαρχία (Σελτζούκοι, Ταταρομωγγόλοι, Οθωμανοί). Τα δύο επόμενα κεφάλαια δεν εξαντλούν την ιστορία της κάθε γεωγραφικής ενότητας αλλά παρακολουθούν τον μακροβραχυστόκο Ελληνισμό στη διάρκεια των πρώτων αιώνων της Οθωμανικής κυριαρχίας, «Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο», και την αναπλήρη του μετά τα μέσα του 18ου αιώνα και τη δυναμική κάθοδο της τσαρικής Ρωσίας στη Θάλασσα. Η Φιλική Εταιρεία, τα μεταλλεία της

Αργυρούπολεως, η Ακαδημία στο Ισάι και το Βουκουρέστι, η ποταμοπλοία στον Δούναβη και τον Προύθιο, οι αλυκές και τα κρασιά της Αγγιλίου, τα στάρια της Αζοφικής, η μετανάστευση των Ποντίων στη ρωσκρατούμενη κι Ορθόδοξη Γεωργία, το χρυσό 1900. Σχολεία, σχολεία, σχολεία. Τυπογραφεία, εφημερίδες, σύλλογοι, θέατρα, χοροσπεριόδες, φιλανθρωπικές οργανώσεις, αρχαιολογικές και νομισματικές συλλογές.

Στις αρχές του 20ού αιώνα ολοκληρώνεται η περίπτωση που παρακολουθούν το βιβλίο και η έκθεση. Ακολουθεί ένα σύντομο επίμετρο για τους Έλληνες στη Σ.Σ.Δ. της Γεωργίας και στην Αζοφική (Σ.Σ.Δ. Ρωσίας) μετά το 1981, το τέλος των διωγμών και την επαναφορά της ελληνικής γλώσσας στη διδασκτέα ύλη των σχολείων.

Υπεύθυνη για την έρευνα, τη συγκέντρωση του υλικού και τη σύνταξη των κειμένων είναι η ιστορικός Μαρίαννα Κορομηλά. Στο βιβλίο περιλαμβάνονται άρθρα του Οτάρ Λορντικιανίτζε (Κέντρο Αρχαιολογικών Μελετών, Γεωργία), της Λουίζας Λουκοπούλου (Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας, Ε.Ι.Ε.), του Λάμπρου Λιάδα (Πανεπιστήμιο Αιγαίου), της Άνας Μπαλλιάν (Μουσείο Μπενάκη).

Την αγγλική έκδοση του βιβλίου επιτηρεί το Hellenic Foundation του Λονδίνου.

Η ελληνική έκδοση θα κυκλοφορήσει τον Σεπτέμβριο.

Το πολύπτυχο «Οι Έλληνες στη Μαύρη Θάλασσα» περιλαμβάνει:

— Έκθεση στο King's College του Λονδίνου, 16-26 Απριλίου 1991. Την έκθεση θα παρουσιάσει ο Sir Steven Runciman στις 15/4.

— Παρουσίαση του βιβλίου «The Greeks in the Black Sea».

— Ακαδημαϊκή Ημερίδα στις 19/4 με τη συμμετοχή Άγγλων, Γεωργιανών και Ελλήνων επιστημόνων.

— Ξεναγήσεις για τα Αγγλικά Σχολεία. Θα εκδοθεί κι ένα ολιγόφυλλο έντυπο ειδικό για τα σχολεία.

— Ξεναγήσεις για τα μέλη της Ελληνικής Παροικίας.

— Διαλέξεις για το Αγγλικό και το Ελληνικό κοινό, στις 22, 23 και 24/4.

— Ξεναγήσεις και Εργαστήρια για τα παιδιά της Ελληνικής και της Κυπριακής Παροικίας του Λονδίνου.

— Πραβολές βιντεοταινιών. Από το φθινόπωρο η έκθεση θα παρουσιαστεί σε πόλεις της Βόρειας Ελλάδας (Κομοτηνή, Καβάλα, Θεσσαλονίκη) και σε νησιά που είχαν άμεσες σχέσεις με τη Μαύρη Θάλασσα (Κεφαλλονιά, Ανδρό, Χίο).

Όποιοι ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν στις εκδηλώσεις του Απριλίου, στο Λονδίνο, μπορεί να ζητήσει το αναλυτικό πρόγραμμα από την Πολιτιστική Εταιρεία «ΠΑΝΟΡΑΜΑ», Αλεξάνδρου Σούτσου 4, Αθήνα 10671, τηλέφωνο 3623098 ή από την Centre for Hellenic Studies, King's College, London WC2R2LS, τηλέφ. 071-873-2330.

Θεσσαλονίκη 1990: Η περίπτωση της βυζαντινής κιστέρνας της οδού Ολυμπιάδος

Προ έτους, στα θεμέλια οικίας, κατά τη διάρκεια διαπλάτυνσης οδού στη Θεσσαλονίκη, αποκαλύφθηκε οκτάβωλη ιουστινιανεία κλειστή κιστέρνα (δεξαμενή). Με ομοφωνία των αρχών αποφασίστηκε να περάσει ΠΑΝΩ ΑΓΙΟ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΑΥΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ η οδός Ολυμπιάδος (Άνω Πόλη). Αδιαφορία; Κακοτεχνία;... Για να χτιστεί η γέφυρα, γκρεμίστηκαν οι θόλοι της στέρνας, καταστρέφοντας το κτίσμα. Το μνημείο, μοναδικό στον ελληνικό χώρο, είναι σύγχρονο (μικροτέρων κάμψης διαστάσεων) των μεγάλων βυζαντινών κλειστών δεξαμενών που έχουν σωθεί στην Κωνσταντινούπολη. Η (πολιτισμένη) λύση ήταν μία και μόνη: η ολοκλήρωση της ανασκαφής και η ανάδειξη του μνημείου. Όμως η ανασκαφή διακόπηκε και κατασκευάσθηκε γέφυρα, της οποίας οι μεν τοιμημέντοι πεσοοι ενώθηκαν με τα πέτρινα τοιχεία της δεξαμενής, το δε τόξο σχεδιάσθηκε(;) έτσι, ώστε να κολληθεί στην οροφή της κιστέρνας, καταπλακώνοντας τους οκτώ θόλους της που στηρίζονται σε μαρμαρίνους στύλους με αρχαία ή πρωτοβυζαντινά επαναχρησιμοποιημένα κιονόκρανα... Είναι δε βέβαιο πως εντός ολίγου την προστασία του μνημείου θα ολοκληρώσουν οι σωροί των σκουπιδιών και οι κραδασμοί από τις διερχόμενες νταλίκες.